

«КӨРСҮӨХХЭ ДИЭРИ, КӨМҮС КҮҢҮН»

“Умсулбан” куруһуок чилиэннэрэ тэрийэн ыппыт аралдьыйы
сценарийдара

Республиканскайдаагы специальной коррекционной оскуола –интернат
(ГКОУ РС(Я) РСКШ-И г. Якутск) иитиллээччилэригэр анаан

Сыала:

*Оболорго Саха сиригэр күһүн уратытын билиһиннэрэн күһүнгү ыйдары
ааттарын, хайдах дьүһүннээхтэрин чингэтии*

Соруктара:

*Саха Сиригэр күһүн кэлиитин туһунан оболорго бэсиздэ ытытыта,
таабырын таайсытыта, сир, обуруот астарын билиһиннэрэн
хатылааһын, күһүн туһунан хоһоон үөрэтиитэ, уруһуй, айылба
матырыйаалыттан оноһуктарга конкурс биллэрии. Түмүктүүр
аралдьыйы сценарийын оноруу.*

Кыттыыны ылаллар:

Ытытааччы – Степанова Р.С.

Көмүс Күһүн – Игнатьева З.П

Күһүнгү ыйдар –

Атырдыах ыйа- Саввина Т.О

Балабан ыйа- Матчитова О.Е.

Алтынны ый-

Группа оформлениета –зал иһэ саһархай сэбирдэхтэринэн киэргэтиллибит.

Оболор уруһуйдарын, илиинэн оноһуктарын быыстапката. Күһүнгү ойуулар,
хартыыналар ыйаммыттар. Экранна күһүн туһунан презентация көстөр.

Музыкальнай фон – «Осенний лес» Н. Разуваева музыката, П.Семенов

Күһүн ырыатын фонограммата,

Туттуллар тэриллэр - ИКТ, хамсаныылаах ооньууга туттуллар атрибуттар,
обуруот астаах корзина.

Бырааһыннык хаамыта: Күһүңнү нарын музыка “Эмиэ күһүн”
П.Семенов ырыатынан видеоролик көстөргө холбонор.

Бытааччы. Үтүө күһүңнү күнүнэн, күндү оҕолорбут, ыалдыттар. Күһүңнү көмүс күнүнэн барыгытын итиитик – истинник эбэрдэлиибит. Баҕарабыт күһүн курдук чабылхай, баай, дэлэй олоҕу. Тымныта, тыала да сүрдээх, Үргүбүт үөр чыычаах кэриэтэ, Үрэллэ көттө сэбирдэх.

СЛАЙД КӨСТӨР

Бытааччы- Айылбаҕа түөрт бэйэ – бэйэтигэр майгыннаспат дьүһүннээх, майгылаах, бииртэн биир кэрэ дьыл кэмнэрэ бааллар. Билэбит дуо ааттарын оҕолор? Ол Кыһын, Саас, Сайын, Күһүн. Билигин дьылбыт кэмэ күһүн үчүгэйиэн, күһүңнү көмүс хартыына.

Сахам сирин күөх түүннү саамал, чэбдик салгына.

Үчүгэйиэн, күһүңнү үрүлүйэр көмүс дуй! (М. Ефимов).

Бүгүн биһиги Көмүс күһүммүт үс ыйдарын кытта билсиэхпит. Самаан сайыны атааран, көмүс Күһүнү саҕалааччы Балаҕан ыйы көрсүөххэ.

Атырдыах ыйа (Татьяна О.) киирэн кэлэр музыка тыаһынан.

Атырдыах ыйа - Мин Көмүс күһүн бастакы ыйа –Атырдыах ыйа буолабын. Самаан сайыны атааран, көмүс Күһүнү саҕалааччы – мин буолабын. Мин кэллим да от-мас саһаран, хагдарыйан барар. Уһун тымныы ардах аргыстаахпын. Күннэр тымныйан, куйаас күннэр бүтэллэр. Дьоннор оҕуруоттарыттан үнүүлэрин хомуйаллар. Сирим аһыттан бар дьоммор хото бэрсэбин. Ыйдартан эрэ баай, дэлэй мин буолабын. Мин бүгүн эһиэхэ араас сирим астарыттан оноһуллубут барыанна кэһиилээх кэллим. Оҕолорбор амсатыам, доруобуйаны бэлэхтиэм.(оҕолор амсайаллар)

Бытааччы- Оҕолорбут эһиэхэ анаан “Оҕуруот астара” хоһоон ааҕан иһитиннэриэхтэрэ. (Оҕолор Хоһоон Ааҕаллар)

Атырдыах ыйа - Оҕолоор, таабырын таайаргытын сөбүлүүгүт дуо? Билигин мин эһиэхэ таабырын таайтарым. Таабырын таайыыларын сөпкө эттэххитинэ слайдка көстүө.

Атырдыах ыйа таабырыннары таайтарар, сөпкө таайбыт оџолору хайџаталыыр.

Таабырыннар:

1. Кыһыл кыыс хараҥаџа олорор да баттаџа таһырдыа сытар үһү (моркуоп)
2. Элбэх сонноох да, биир да тимэџэ суох үһү (хаппыыста)
3. Түннүгэ да, аана да суох дьиэ иһигэр тобус толору дьоннор бааллар үһү (оџурсу)
4. Кырбаабат да, мөхпөт да киниттэн бары ытыыллар үһү (луук)
5. Кирээдэџэ күөх уктар үүнэллэр, онтон кинилэр оџолоро кып кыһыллар үһү (помидор)

(Атырдыах ыйа таабырыны таайтаран бүтэн баран оџолору хайгыыр уонна быраһаайдаһан баран тахсар)

Ыытааччы. Күһүммүт элбэх да баайдаах, быйаннаах эбит. Билигин биһиги хортуоска хомуйан оонньоохпут. Чэ эрэ, ким элбэџи хомуйар эбитий? Кыра хамсаныылаах оонньоу “**Хортуоска хомуйуута**”. Пакеттартан хоруоскалары тэриэлкэџэ уура охсоллор.

Ыытааччы. Аны билигин, оџолор, Балаџан ыйы ынырыаххайын. (**балаџан ый (Октябрина Е. киирэн кэлэр.)**)

Балаџан ый сангарар- Мин Күһүн иккис ыйа буолабын. Балаџан ый диэн ааттаахпын. Мин кэллим даџаны, таһырдыа улам-улам тымныйан барар. Көтөрдөр, чыычаахтар соџуруу итии дойдуга көтөллөр. Күөллэр, үрэхтэр уулаара тонон мууһунан бүрүллэр. Маннайгы хаары түһэрэн оџо- аймаџы үөрдэбин. Оџолор, эһиги билигин ханнык ойуур кыыллара, көтөрдөрө Саха сиригэр кыһын кыстыы хааллалларын сөпкө таайан этээрин.

Балаџан ый Оонньоу ыытар “СӨПКӨ ТААЙАН ЭТ”. Саха Сиригэр кыстыы хаалар көтөрдөрү, кыыллары сөпкө таайан этэллэр. (кыайан көрбөт оџолорго ыытааччы ханнык кыыл, көтөр көстөрүн этэн биэрэр)

(Презентация көстөр)

Балаџан ый хайџаталаан баран быраһаайдаһан тахсар.

Бытааччы- Чэ эрэ, оџолоор, аны билигин чыгычаахтар буолан оонньооххайын, кѳтүѳххэйинг эрэ. Музыка тыаһаатаѳына кѳтѳбүт, тохтоотоѳуна уйаѳытыгар саһаѳыт.

Бытааччы. Билигин күһүммүт үһүс ыйын Алтынньы ыйы көрсүѳххэйин. Музыка тыаһынан **Алтынньы ый (Ирина Р.)** киирэн кэлэр.

(Алтынньы ый бэйэтин туһунан кэпсиригэр слайд көстѳ турар сэтинньи ый туһунан.)

Алтынньы ый саһарар - Оџолоор, мин көмүс Күһүн үһүс ыйа буолабын. Алтынньы ый диэн ааттаахпын. Мин кэллим да күүстээх тымныылар буолаллар. Кыстык Маннайгы хаары үллүктүү түһэрэбин. Хаамтаһа сып-сымнаѳас хаар хаачыргыыр. Сир үрдэ, дьйэлэр сарайдара, от-мас, киһи көрөрѳ барыта мап-манан, сып-сымнаѳас уонна сабыс-саһа курдук буолар. Тулабыт эргиччи ып-ыраас, сып-сырдык. Оттору – мастары, киэн ходуһалары халын хаар суорѳанынан бүрүйэбин. Күммүт кылгыыр, эрдэ харанарар. Дьоннор кыһынны ичигэс танастарын танналлар. Уһун түүннэрдээх кырыа кыһын саѳаланар. Оџолоор, хаар эмиэ Күһүммүт биһиэхэ бэрсэр бэлэѳэ буолар.

Алтынньы ый оболору кытта оонньоору оболортон ыйытар

- Хаарынан таба быраѳа оонньоубут дуо, оџолоор?

Бытааччы- Күндү Алтынньы ый, оболорбут эйигинниин олус бэркэ оонньоотулар.

Нарын музыка тыаһынан КҮҲҮН киирэн кэлэр.

Күһүн- Дорооболорун, күндү оџолорум, көмүс күннэрим. Онтон эһиги мин киммин билэѳит дуо? (оболор эппиэттиилэр). Маладьыастар, мин Күһүммүн. Оџолоор, мин ыйдарбын кытта эһиэхэ кэлэммит ыалдыттаатыбыт. Эһиэхэ кэлэ сылдыбыт мин ыйдарым ааттарын хатылаан эрэ ? Мин ыйдарым ааттара Атырдыах ыйа, Балаѳан ыйа, Алтынньы ый. Мин барытын иһиттим, маладьыастар, бүгүн эһигиттэн наһаа үөрдүм. Эһиги олус үчүгэйдик мин ыйдарым соруудахтарын толордугут таабырыннарбытын таайдыгыт,

ыллаатыгыт, үнкүүлээтигит, хоһоон аахтыгыт. Мин эһиэхэ кэһии аҕалбыппын түнэтэбин, оҕолоор.

Бытааччы. Күһүммүт барахсан, Эн биһиэхэ араас элбэх сир аһын, оҕуруот астарын бэрсэр эбиккин. Ону биһиги үөрэ-көтө сиибит, кыһынныга хаһаанабыт. Онон оҕолоор, көмүс Күһүңнэ, кини ыйдарыгар ис сүрэхтэн махтаныххайын, кини куруук элбэх астаах, дэлэй үүнүүлээх, быйаннаах, баайдаах буоллун диэн баҕарыххайын (оҕолор махтаналлар).

Бытааччы. Оҕолор, Күһүммүт ыраах-ыраах сынньана бараары ыксаабыт. Күһүммүтүн атаарыхпыт иннинэ кинини кытта үнкүүлүөххэйинг.

Үнкүү “Сэбирдэхтээх үнкүү ”-(музыка тыаһыыр)

Күһүн- Билигин мин эһигинниин быраһаайдаһан, ыраах-ыраах дьиэбэр сынньана, күүс-уох ыла барабын. Аныгыс дьылга эмиэ күүлэйдии кэлиэбим. Өссө улаатан, элбэҕи билэн көрсөөрүн. Көрсүөххэ диэри, күндү оҕолорум!
Оҕолор быраһаайдаһан сэбирдэхтэринэн далбаатыы хаалаллар.

